

KINGA GEBEN

ORCID: 0000-0001-6107-0190

Uniwersytet Wileński (Litwa)

Socjo- i psycholingwistyczne czynniki wielojęzyczności (analiza zachowań językowych młodego pokolenia Polaków na Litwie)

Wprowadzenie

Współczesne badania nad funkcjonowaniem umysłu osób dwujęzycznych dowodzą, że oba języki w umyśle osoby dwujęzycznej są zawsze aktywne (Kroll, Bobb, Hoshino 2014: 159). Osoby bilingwalne nie tylko używają kilku języków, lecz mają inną świadomość językową, która różni się od świadomości osób jednojęzycznych (Cook 1995: 95). Termin „multikompetencja” (ang. *multicompetence*) autorstwa V. Cooka (1992: 557–558) oznacza „złożony stan umysłu z dwiema gramatykami”, jest przeciwstawiany „monokompetencji” i normom użycia języka przez nią wyznaczanym. V. Cook prezentuje podejście holistyczne do kompetencji, zakładające istnienie ponadsystemu wspólnego wszystkim nabytym językom (Cook 1992: 566). W różnych badaniach jest zaznaczane odejście od koncepcji osoby dwujęzycznej jako podwójnie monolingwalnej i podkreślany dynamiczny charakter języków w kontakcie (Clyne 2003: 103).

Zgodnie z tymi wytycznymi traktuje się multikompetencję jako stan umysłu, w którym oddziałują inne prawa. Zgodnie z definicją V. Cooka wielojęzyczny umysł nie jest sumą dwóch (lub więcej) jednojęzycznych umysłów. Badacze kognitywnych możliwości umysłu wielojęzycznych osób akcentują, że dwujęzyczność kształtuje strukturę i funkcję mózgu przez całe życie, a w umyśle osoby dwujęzycznej języki nieustannie konkurują, który zostanie wybrany (Kroll, Bobb, Hoshino 2014: 159). V. Cook (1995: 95) zaznacza, że kompetencje w drugim języku wpływają na język pierwszy, który też zmienia się pod jego wpływem na każdym poziomie.

Analiza deklaracji zachowań językowych młodzieży polskiej na Litwie

Sytuacja socjolingwistyczna na Litwie była przedmiotem analizy wielu opracowań (na przykład Dawlewicz 2000; Masojć 2001; Geben 2003; Sokołowska 2004; Karaś 2009, 2010), w których się podkreśla, że utrzymanie i jakość języka polskiego na Litwie zależą od kilku czynników: zwartej zamieszkania społeczności polskiej, jej liczebności oraz istnienia polskich szkół i instytucji promujących język polski. Poziom witalności etnolingwistycznej wspólnot narodowych, prestiż języka litewskiego, polskiego i rosyjskiego oraz szczególną moc językową rosyjskiego opisują A. Zabrodskaja i E. Ehała (2013). Najważniejszy czynnik wpływający na poznawanie standardowego języka polskiego — szkolnictwo polskie¹ — jest wrażliwy na zmiany programów nauczania. Choć uczniowie szkół polskich wszystkich przedmiotów uczą się po polsku, to od 2011 roku wprowadzono nauczanie historii, geografii i nauki o społeczeństwie w języku litewskim (Geben, Ramonienė 2015: 252). W szkole w klasach starszych uczniowie korzystają z podręczników litewskich na lekcjach matematyki, fizyki, geografii, historii i innych, odpowiadają zaś na zajęciach po polsku. Zajęcia prowadzone są przez nauczycieli po polsku, natomiast uczniowie sprawdziany piszą po litewsku lub po polsku w zależności od ich typu. Uczniowie więc uczestniczą w procesie zwanym *translanguaging* (García 2009), podczas którego na bieżąco muszą czytać w jednym języku, formułować zaś wypowiedzi w innym. Wielojęzyczność wśród Polaków na Litwie jest zjawiskiem powszechnym: szeroko zakrojone badania socjolingwistyczne podkreślają, że niemal wszyscy Polacy z Wilna rozumieją język rosyjski (99%), litewski (98%) i polski (96%) (Geben, Ramonienė 2015: 251).

W 2018 roku zbadałam młodzież klas maturalnej i przedmaturalnej w jednej z polskich szkół w Wilnie. Przedstawiam analizę świadomości językowej czterdziestu uczestników badania, która obejmuje samoocenę znajomości języków, opis sposobu ich używania oraz stosunek do języka polskiego. Szczególną uwagę poświęcam czynnikom socjo- i psycholingwistycznym sprzyjającym zachowaniu języka mniejszości narodowej w naprzemiennym korzystaniu z kilku kodów językowych oraz łączenia ich w jednej wypowiedzi.

Narodowość polską deklaruje 82,5% badanych, podwójną, polsko-litewską lub polsko-rosyjską — 5%, za Litwinów uważa się 5% i żadnej nie podaje 5%. Jedna osoba (2,5%) wpisała, że jest wilnianinem. Tylko 67,5% respondentów pochodzi z rodzin homogenicznych narodowościowo i swoich rodziców określa jako Polaków, 27,5% pochodzi z rodzin mieszanych (Polak–Rosjanin, Polak–Litwin, Polak–Białorusin, Polak–Ukrainiec, Polak–Estończyk), 1 osoba ma rodzi-

¹ Polska mniejszość narodowa na Litwie posiada sieć polskojęzycznych szkół państwowych, składającą się z 40 gimnazjów i szkół średnich, w których w latach 2010–2017 corocznie zdawało maturę około tysiąca uczniów (Wołkonowski 2017: 203).

ców Litwinów. Procent deklarujących polską tożsamość etniczną jest niższy niż uznających język polski za ojczysty.

Język formalnej nauki w szkole jest decydującym czynnikiem w wyborze tożsamości etnicznej osób pochodzących z rodzin mieszanych narodowościowo. Z deklaracji wynika, że językiem ojczystym dla wszystkich badanych jest język polski (100%), jedna osoba (2,5%) dodatkowo wskazała litewski. W tradycyjnym rozumieniu język ojczysty jest pierwszym poznanym przez człowieka językiem, w którym porozumiewa się z otoczeniem w dzieciństwie (Lipińska 2003: 15). Z definicji języka ojczystego wynika, że został poznany jako pierwszy, jednak 30% badanych pochodzi z rodzin mieszanych etnicznie, więc mogli jednocześnie poznawać kilka języków. Dla wielu zaś językiem ojczystym jest odmiana regionalno-gwarowa² języka polskiego na Wileńszczyźnie, która ma wiele cech odmiany kontaktowej: „Wiele języków lokalnych służy jako języki kontaktowe i rozwija cechy odpowiednie do takich celów — to jest hybrydyczność gramatyki i zmienność formy”³ (Canagarajah 2007: 931). Deklaracja języka ojczystego jako polskiego przez osoby używające odmiany kontaktowej jest ich wyborem tożsamości językowej i narodowej: „język nie jest abstrakcyjną konstrukcją, ale jest ucieleśniony w ludziach i dlatego my, jako uczący się języka, musimy wziąć pod uwagę politykę językową, która postrzega język jako wyznacznik tożsamości”⁴ (Davies 2013b: 71).

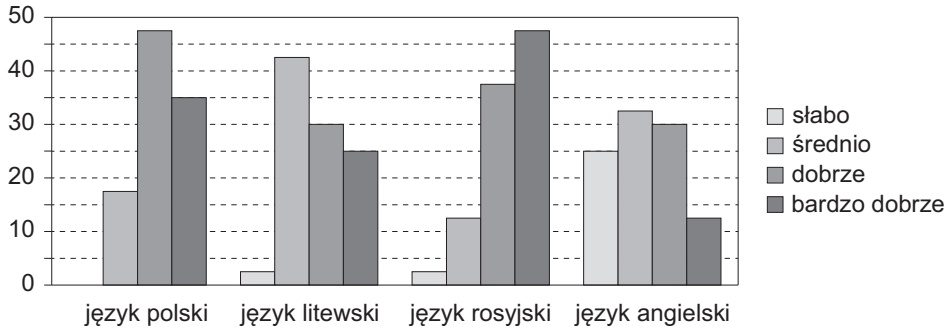
Polska grupa autochtonicznych mieszkańców Litwy poznaje język polski w realiach kultury litewskiej i regionalnej, związanej z terenem, na którym mieszka. Większa część respondentów utożsamia się z kulturą polską (65%), jednocześnie połowa respondentów wymienia kulturę litewską (47,5%), piąta część — również kulturę rosyjską (17,5%). Chociaż większość wskazała na kulturę polską, jednak na wybór dwóch kultur (polsko-litewska, polska-rosyjska) zdecydowało się aż 14 osób (35%), trzy kultury (polską, litewską i rosyjską) wpisały dwie osoby, natomiast cztery osoby podały, że identyfikują się z każdą z kultur. Młodzież jest zadomowiona w kilku kulturach współistniejących na tym samym terytorium i wartości tych kultur są uznane za własne.

O świadomości językowej badanych świadczy samoocena znajomości poszczególnych języków. Nie jest to ocena w pełni miarodajna, jednak jej wyniki są zbieżne z innymi podobnymi badaniami (Geben, Zielińska 2016).

² Językoznawcy rozróżniają kilka typów odmiany regionalno-gwarowej języka polskiego na Litwie: na przykład gwarę „tutejszo-białoruską” (Morita 2006: 147), którą posługują się mieszkańcy wsi, lub wariant bardziej zbliżony do polszczyzny standardowej, jednak z fonetyką rosyjską i licznymi interferencjami leksykalnymi (Masojć 2001: 33).

³ „Many local languages serve as contact languages, and develop features suitable for such purposes — that is, hybridity of grammar and variability of form” (Canagarajah 2007: 931). Wszystkie przekłady na język polski, jeśli nie podano inaczej — K.G.

⁴ „(L)anguage is not an abstract construct but is embodied in people and therefore we, as students of language, need to take account of the politics of language, of language as an identity marker” (Davies 2013b: 71).

Wykres 1. Samoocena znajomości języków

Uczniowie dość krytycznie oceniają swoją znajomość języka polskiego, chociaż wszyscy uznają go za ojczysty. Ocenę „bardzo dobrze” zyskał on tylko wśród 35% osób, „dobrze” — 47,5%, natomiast znajomość języka rosyjskiego została oceniona na „bardzo dobrze” przez 47,5% i „dobrze” — 37,5%. Polski język standardowy nauczany w szkołach różni się od miejscowego wariantu mówionego w domu, dlatego znajomość języka polskiego (uczniowie musieli dokonać samooceny znajomości języka standardowego) nie jest doskonała, wręcz ustępuje językowi rosyjskiemu. Ten ostatni zajmuje szczególną pozycję, poziom jego znajomości jest oceniany bardzo wysoko, co należy interpretować w kontekście używania dialektu języka polskiego nasyconego wynikami interferencji z języka rosyjskiego na każdym poziomie. Wysoka samoocena znajomości języka rosyjskiego może być uwarunkowana też ocenami szkolnymi: uczniowie z języka polskiego mogą mieć ocenę gorszą niż z języka rosyjskiego, którego używają na co dzień poza szkołą, w szkole zaś uczą się jako obcego. Ocena znajomości języka litewskiego najczęściej była wyrażona słowem „średnio” (42,5%). Zna go „dobrze” 30%, 25% — „bardzo dobrze”. Wyniki egzaminów maturalnych potwierdzają taką tendencję: najwyższe noty uzyskują maturzyści szkół polskich z egzaminu z języka rosyjskiego, gorzej zaś zdają ujednolicony egzamin maturalny z języka litewskiego. Języka angielskiego dzieci uczą się od pierwszej klasy jako języka obcego. „Słabo” język angielski zna 25% respondentów, „średnio” — 32,5%, „dobrze” — 30%, „bardzo dobrze” — 12,5%. Własna ocena języka angielskiego, poznawanego jako język obcy, jest wyraźnie niższa niż języków poznawanych w naturalnych kontaktach społecznych.

W końcu edukacji szkolnej wielojęzyczni młodzi Polacy muszą zdawać maturę w języku litewskim tak jak ich rówieśnicy ze szkół z litewskim językiem wykładowym. Uczniowie szkół polskich używają języka litewskiego i rosyjskiego w różnych sytuacjach społecznych, w szkole, w środowisku rówieśniczym, w domu, więc stają się ich użytkownikami na poziomie języka ojczystego (ang. *native users*⁵).

⁵ „A native user is a highly proficient speaker of a language (code, variety), also referred to as near-native and native-like, who uses the language of which s/he is a native user at work and often at home” (Davies 2013a: 26).

W sytuacji wielojęzyczności i korzystania na co dzień z kilku języków zachodzi proces interferencji. Język ojczysty w środowisku dominacji innego języka jest narażony na zanikanie, „ścieranie się” (ang. *attrition*). M. Schmid (2011: 82) wyróżnia trzy sposoby używania języka ojczystego, które zapobiegają jego utracie:

1. interaktywne użycie języka (komunikacja w mowie i piśmie z innymi osobami),
2. nieinteraktywna ekspozycja na język (czytanie, media),
3. funkcjonowanie w roli języka wewnętrznego (myśl, sny, pisanie pamiętnika, liczenie itp.).

Każdy z tych sposobów wskazuje na stopień kontaktu z językiem ojczystym (językiem pierwszym) i decyduje o wspieraniu jego znajomości lub prowadzi do zanikania. Interaktywne użycie języka jest najważniejszym działaniem wspierającym zachowanie znajomości języka. Wybór języka komunikacji w mowie i piśmie z innymi osobami zależy od prestiżu języka i poczucia solidarności grupowej: mówiący dostosowuje się do sytuacji i rozmówcy, używa odmiany standardowej, dialektu lub socjolektu (Schmid 2011: 90).

Interaktywne użycie języka

Zwarte zamieszkanie ludności polskiej na Wileńszczyźnie umożliwia interaktywne użycie języka polskiego poza domem. Polacy litewscy używają go w domu, w szkole, w środowisku przyjaciół. Poza tym język polski jest stosowany podczas nabożeństw w kościołach na Wileńszczyźnie. Z osobami polskiego pochodzenia mieszkającymi na Litwie rozmawia w domu po polsku 72,5% badanych, 25% po polsku i po rosyjsku. Natomiast 97,5% języka polskiego używa do kontaktów z innymi osobami polskiego pochodzenia w kościele.

W literaturze psycholingwistycznej określono, że osoby dwujęzyczne wybierają mówienie w języku, który ich zdaniem zrozumie rozmówca. Dwujęzyczni adaptują swój język do możliwości słuchacza i współrozmówcy, który nie jest wielojęzyczny (za: Kroll, Bobb, Hoshino 2014: 162). Jest to swoisty wyraz grzeczności językowej osób wielojęzycznych, by przebywająca wśród nich osoba nieznająca danego języka nie była narażona na dyskomfort. Powszechny wśród młodzieży zwyczaj mówienia w kilku językach naraz wynika z wzorów komunikacyjnych danej grupy społecznej.

Respondentów zapytano, co decyduje o tym, w jakim języku mówią w gronie przyjaciół: 37,5% wskazało, że decyduje osoba, z którą rozmawia (na przykład „narodowość współrozmówcy”), dla 10% zaś decydującym czynnikiem jest temat rozmowy. W ankietach dopisano uwagę, że się nie tłumaczy żartów („bo wtedy już nieśmieszne”). Wielojęzyczność stwarza wiele okazji do zmiany kodów. L. Lim i U. Ansaldo (2015: 41) piszą: „Przełączanie kodu odnosi się do zmiany języków podczas konwersacji, występuje zwykle w znaczących semantycznie lub

socjolingwistycznie kontekstach, które są związane z konkretnymi efektami pragmatycznymi, funkcjami dyskursu lub skojarzeniami z tożsamością grupową”⁶, jednak młodzież łączy naprzemiennie różne kody językowe w tej samej rozmowie: 10% podało, że wstawia słowa z różnych języków, 25% używa kilku języków naraz, 17,5% zaś nie udzieliło odpowiedzi na pytanie. Jest to sposób na skracanie dystansu z współmówcą — zmiana kodów jest dostosowaniem się do jego sposobu mówienia. Szczególnie ważnym zjawiskiem w zachowaniu osób wielojęzycznych jest przełączanie kodów językowych podczas wyrażania emocji.

Opis wyrażania emocji w sytuacji kontaktu językowego i kulturowego był przedmiotem analizy między innymi A. Pavlenko (2004, 2005). Z jej badań (Pavlenko 2005: 227) wynika, że emocje są wyrażane nie tylko w języku ojczystym, lecz także w języku nowego środowiska, który odgrywa ważną rolę w procesie socjalizacji. Badaczka sygnalizuje, że wielojęzyczne osoby mogą osadzać swoje języki w nieco odmiennych rolach, ponieważ niektóre języki są uważane za bardziej nadające się do karcenia, a inne do wyrażania pochwały, czułości lub silnych emocji (Pavlenko 2005: 230). Nacechowanie emocjonalne wyrażen językowych, których dzieci nauczyły się w dzieciństwie w rozmowie z rodzicami i dziadkami, będzie inne niż słów, które poznały w kontaktach z rówieśnikami. Osoby wielojęzyczne mają inny stosunek do języków poznawanych na różnych etapach życia. Emocje zaś są wyrażane według pewnych wzorów przyjętych w danej wielojęzycznej społeczności.

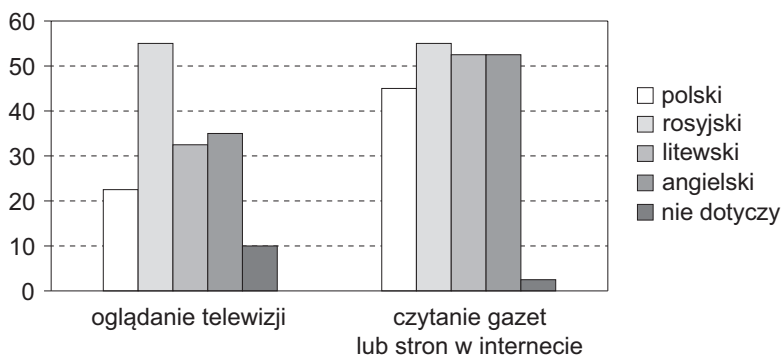
Respondenci wskazali, że do ekspresji humoru, żartów, sytuacji „opowiadania kawału” najbardziej pasuje język rosyjski (70%) oraz polski (47,5%), tylko jedna osoba zaznaczyła litewski i angielski. Podobnie do przeklinania, wyrażania złości 92,5% wybrało język rosyjski, 7,5% — język polski. Nikt nie wskazał języka litewskiego, 5% zaznaczyło, że nie uczestniczy w takich aktach mowy. Większość uczniów (72,5%) twierdzi, że do wyrażania dobrych uczuć najbardziej służy język polski, język rosyjski — 25%, język angielski — 12,5% i litewski — 7,5%. Sformułowane w ankiecie określenie „najpiękniej, najdelikatniej i najbardziej wzruszająco słowa poezji brzmią” 57,5% respondentów używa w stosunku do języka polskiego, 30% respondentów wskazało język rosyjski, 7,5% — litewski⁷. Kilkakrotnie były wymienione również inne języki (angielski, francuski, niemiecki).

⁶ „(C)ode switching refers to an alternation of languages within a conversation, usually at semantically or sociolinguistically meaningful junctures, which is associated with particular pragmatic effects, discourse functions, or associations with group identity” (Lim, Ansaldo 2015: 41).

⁷ Respondenci mieli możliwość wymienienia kilku języków, które, ich zdaniem, najbardziej pasują do określonych sytuacji związanych z emocjami. Pytania ankietowe brzmiały: *Które języki najbardziej pasują do sytuacji opowiadania dowcipu? Które języki najbardziej pasują do przeklinania, wyrażania złości? Które języki najbardziej pasują do mówienia o dobrych uczuciach? W którym języku, Twoim zdaniem, najpiękniej, najdelikatniej, najbardziej wzruszająco brzmią słowa poezji?*

Nieinteraktywna ekspozycja na język

Nieinteraktywna ekspozycja na język (czytanie, media) jest bardzo istotna w zachowaniu umiejętności językowych. Młodzież zapytano, w jakich językach ogląda telewizję, wiadomości w telewizji, w jakich językach czyta gazety lub przegląda strony w najbardziej wielojęzycznym medium, jakim jest internet. Wskazywano najczęściej kilka języków.

Wykres 2. Nieinteraktywna ekspozycja na język (telewizja, internet)

Telewizja wśród młodzieży jest nadal najbardziej popularna w języku rosyjskim (55% odpowiedzi) (por. Geben, Zielińska 2016: 160), rosyjskie strony w internecie czyta także 55% respondentów. Telewizja i internet w języku polskim są mniej popularne niż media w języku litewskim. Telewizję po litewsku ogląda 32,5%, po polsku — 22,5%, litewskie strony internetowe przegląda 52,5% młodzieży, polskie — 45%. Angielski dociera do wielojęzycznej grupy młodzieży z Wilna najczęściej w biernym kontakcie (przypomnijmy, że znajomość angielskiego zdaniem respondentów jest najslabsza) — 52,5% badanych przegląda strony internetowe po angielsku i 35% ogląda telewizję po angielsku.

Uczucia, którymi darzą język polski

Na pytanie, czy lubisz język polski, 90% odpowiedziało twierdząco. Wybór umotywowano tym, że język polski przedstawia wartość, ponieważ kojarzy się z rodziną, domem, jest językiem ojczystym oraz wyrazem narodowości. Motywacji negatywnych odpowiedzi nie podano.

Wykres 3. Stosunek do języka polskiego

Zakończenie

Badania różnych mniejszości narodowych potwierdzają, że należące do nich osoby są wielojęzyczne, w szkole zaś uczą się trzech języków jednocześnie (Ma, Renzeng 2015). Na Litwie większość dzieci z polskich rodzin poznaje trzy języki w środowisku domowym lub wśród rówieśników. Wielojęzyczność jest kontynuowana w edukacji szkolnej: w szkołach polskich język litewski jest nauczany według programu języka ojczystego, w klasach starszych podręczniki (na przykład z matematyki, geografii, fizyki) są w języku litewskim. Mimo że język rosyjski ma w szkole status obcego, młodzież używa go na co dzień oraz chętnie korzysta z mediów rosyjskich.

Kształtowanie się świadomości i wielojęzycznej kompetencji językowej polega na opanowaniu umiejętności posługiwania się środkami komunikacyjnymi optymalnymi dla danej sytuacji komunikacyjnej. Polacy uczą się kilku języków naturalnie, w sposób jak najbardziej zbliżony do nauki języka ojczystego, to znaczy przez kontakt z rzeczywistymi sytuacjami. Język rosyjski jako w mieszanym językowo i kulturowo środowisku młodzieżowym najlepiej służy wyrażaniu emocji, język litewski zaś jest używany na zajęciach szkolnych, w kontaktach oficjalnych oraz dociera przez media. Korzystanie z trzech–czterech języków jest jednak wysiłkiem nieekonomicznym. U. Jessner (2006: 18) pisze, że w wypadku osób posługujących się wieloma językami „utrata” (ang. *attrition*) któregoś z nich jest zjawiskiem częstszym niż w wypadku osób dwujęzycznych lub jednojęzycznych.

W badaniach języka młodzieży (Dawlewicz 2000) podkreślano hybrydyczność form młodzieżowego języka polskiego i popularność slangu rosyjskiego. W domu Polacy używają języka regionalnego, natomiast język polski standardowy jest nauczany w szkole⁸. Konkurencja form języka mieszanego z poszczegół-

⁸ Por. „Użytkownicy odmiany mieszanej, którzy deklarują przynależność do języka standardowego A, mogą być bliżsi językowo do użytkowników języka standardowego B”. „[S]ome

nymi wariantami normatywnymi wymaga dalszych badań, wiadomo zaś, że formy interferencyjne nawet w sytuacji pisania po polsku są bardzo częste (Geben, Zielińska 2016), a jednocześnie stosowanie kilku języków w tej samej rozmowie jest zjawiskiem powszechnym wśród młodzieży. Mimo krytycznej samooceny znajomości języka polskiego prawie wszyscy respondenci twierdzą, że lubią język polski, co świadczy, że będą wkładali wysiłek w kontynuowanie jego znajomości w podobny sposób w przyszłości.

Bibliografia

- Canagarajah S. (2007), *Lingua Franca English. Multilingual Communities, and language acquisition*, „The Modern Language Journal” 91, nr 1, s. 924–939, DOI: 0026-7902/07/923–939.
- Clyne M. (2003), *Dynamics of Language Contact: English and Immigrant Languages*, Cambridge.
- Cook V. (1992), *Evidence for Multicompetence*, „Language Learning” 42, nr 4, s. 557–591, DOI: 10.1111/j.1467-1770.1992.tb01044.x.
- Cook V. (1995), *Multi-competence and the learning of many languages*, „Language, Culture and Curriculum” 8 (2), s. 93–98, DOI: 10.1080/07908319509525193.
- Davies A. (2013a), *Is a new English English?*, [w:] *idem, Native Speakers and Native Users: Loss and Gain*, Cambridge, s. 23–35, DOI: 10.1017/CBO9781139022316.004.
- Davies A. (2013b), *Language norms and standard English*, [w:] *idem, Native Speakers and Native Users: Loss and Gain*, Cambridge, s. 52–72, DOI: 10.1017/CBO9781139022316.006.
- Dawlewicz M. (2000), *Słownictwo socjolektu młodzieży polskiego pochodzenia w Wilnie. Na podstawie badań ankietowych*, Warszawa.
- Ehala M., Zabrodska A. (2013), *Measuring ethnolinguistic vitality of the largest ethnic groups in the Baltic states, ethnicity*, „Ethnicity” 8 (1), s. 4–30.
- García O. (2009), *Education, multilingualism and translanguaging in the 21st century*, [w:] *Multilingual Education for Social Justice: Globalising the local*, red. A.K. Mohanty, M. Panda, R. Phillipson, T. Skutnabb-Kangas, New Delhi, s. 128–145.
- Geben K. (2003), *Świadomość i kompetencja językowa a warstwa leksykalne w idiolektach młodzieży polskiego pochodzenia na Wileńszczyźnie*, Warszawa.
- Geben K., Ramonienė M. (2015), *Language use and self-identification: The case of Lithuanian Poles*, „Sociolinguistic Studies” 9, nr 2–3, s. 243–267, DOI: 10.1558/sols.v9i2.26387.
- Geben K., Zielińska M. (2016), *Sytuacja socjolingwistyczna a kompetencja leksykalno-słotwórcza młodzieży ze szkół polskich z Solecznik (Litwa) i Gródka (Ukraina)*, „Prace Filologiczne” 69, s. 155–168.
- Jessner U. (2006), *Learning and using a third language*, [w:] *eadem, Linguistic Awareness in Multilinguals: English as a Third Language*, Edinburgh, s. 13–35.
- Karaś H. (2009), *Kresowe cechy fonetyczne w polszczyźnie standardowej uczniów polskich szkół średnich na Litwie*, „LingVaria” 4, nr 2 (8), s. 83–93.
- Karaś H. (2010), *Osobliwości trybu przypuszczającego w polszczyźnie standardowej uczniów szkół polskich na Litwie*, [w:] *Słowa — kładki, na których spotykają się ludzie różnych światów*, red. I. Burkacka, R. Pawelec, D. Zdunkiewicz-Jedynak, Warszawa, s. 299–314.

---

creolised speakers who claim membership of Standard Language A are closer to speakers of Standard Language B” (Davies 2013b: 55).

- Kroll J.F., Bobb S.C., Hoshino N. (2014), *Two languages in mind: Bilingualism as a tool to investigate language, cognition, and the brain*, „Current Directions in Psychological Science” 23, nr 3, s. 159–163, DOI: 10.1177/0963721414528511.
- Lim L., Ansaldo U. (2015), *Contact and code choice*, [w:] *iidem, Languages in Contact* („Key Topics in Sociolinguistics”), Cambridge, s. 27–58, DOI: 10.1017/CBO9781139019743.003.
- Lipińska E. (2003), *Język ojczysty, Język obcy, język drugi. Wstęp do badań dwujęzyczności*, Kraków.
- Ma F., Renzeng (2015), *Ethnolinguistic vitality, language attitudes and language education in Tibetan schools in Qinghai*, [w:] *Trilingualism in Education in China: Models and Challenges* („Multilingual Education” 12), red. A. Feng, B. Adamson, Dordrecht.
- Masojć I. (2001), *Regionalne cechy systemu gramatycznego współczesnej polszczyzny kulturalnej na Wileńszczyźnie*, Warszawa.
- Morita K. (2006), *Przemiany socjolingwistyczne w polskich społecznościach na Litwie (region trocki) i Białorusi (region iwieniecki)*, Warszawa.
- Pavlenko A. (2004), *‘Stop Doing That, ia komu skazala!’: Language choice and emotions in parent-child communication*, „Journal of Multilingual and Multicultural Development” 25, nr 2/3, s. 179–203.
- Pavlenko A. (2005), *Emotions and Multilingualism*, Cambridge-New York.
- Schmid M. (2011), *The role of L1 input and output*, [w:] *eadem, Language Attrition* („Key Topics in Sociolinguistics”), Cambridge, s. 81–95, DOI: 10.1017/CBO9780511852046.009.
- Sokołowska H. (2004), *Wielojęzyczność a umiejętności komunikacyjne uczniów szkół polskich na Litwie*, Warszawa-Vilnius.
- Statistikos departamentas (2013), *Gyventojai pagal tautybę, gimtąją kalbą ir tikybę. Lietuvos Respublikos 2011 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatai*, s. 1–15, https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/217110/Gyv_kalba_tikyba.pdf/1d9dac9a-3d45-4798-93f5-941fed00503f (dostęp: 1.12.2018).
- Wołkonowski J. (2017), „*Koszyk studenta*” na Litwie a szkolnictwo polskojęzyczne w latach 2010–2017, „Rocznik SNPL” 17, s. 201–217.

Socio- and psycholinguistic aspects of multilingualism (analysis of the linguistic behaviour of the young generation of Poles in Lithuania)

Summary

The paper discusses a recent sociolinguistic study on the linguistic awareness of Polish youth from Lithuania, carried out in schools of the Polish national minority in Vilnius (Lithuania) in 2018. The study involves an analysis and comparison of responses about nationality, mother tongue, situational usage (interactive language use, non-interactive exposure, inner language) as well as knowledge of particular languages. Almost all Poles from Vilnius claim that they understand Russian, Lithuanian and Polish. The findings of the study are discussed in the context of the uniqueness of multilingualism and simultaneous usage of several languages. The research shows that the declaration of the mother tongue is a choice of identity in a multilingual society. At the end of school education, multilingual Poles are users of the Lithuanian language at the level of their native language.

Keywords: linguistic awareness, multicompetence, language choice, Polish minority, Lithuania